

УДК 373.3.018.43:51

DOI 10.31494/2412-9208-2022-1-1-128-138

**METHODS OF USE STAGE RECEPTIONS IN PROCESS
OF LABOR TRAINING**

**МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ СЦЕНІЧНИХ ПРИЙОМІВ
У ПРОЦЕСІ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ**

Evhenij KOLISNYK,
graduate student

pnpu22@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-3142-049X>

Євгеній КОЛІСНИК,
аспірант

Andriy TSYNA,

Doctor of Pedagogical Sciences,
Professor

ajut1959@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-8353-9153>

Андрій ЦИНА,

доктор педагогічних наук,
професор

*Poltava V. G. Korolenko National
Pedagogical University (PNPU)*

*Полтавський національний
педагогічний університет імені
В. Г. Короленка*

✉ 2, Ostrogradski street,
Poltava, 36022

✉ вул. Остроградського, 2,
м. Полтава, 36022

Original manuscript received: May 21, 2022

Revised manuscript accepted: May 23, 2022

ABSTRACT

In the article to substantiate the integral system of methods of personality development by means of theatrical pedagogy in labor education of primary school pupils. To achieve this goal at different stages of scientific research used the method of systematization of theoretical and empirical data to design methods for the systematic use of acting in the labor of primary school pupils. The aim of the study was to find suitable for existing concepts of personality development ways to use theatrical skills in labor education and upbringing of pupils, methods of their systematic use, which would clarify educational outcomes and the ratio of variables in the description of components of personality development. The main strategy of research of methods of systematic use of acting, which would correspond to conceptual approaches to personality development was the formulation of working definitions in the form of descriptions of goals, objectives, principles, content, methods and forms of organization of formation and development of components. in the lessons of labor training. The results of the study testify to the achievement of its goal and the solution of the tasks to substantiate the methods of systematic use of acting in lessons of labor training, aimed at: development of pupils (the method of mandatory participation of all pupils in collective creativity pupils skillfully demonstrated by the teacher in the lesson of labor actions); development of properties of cognitive mental processes of the pupil's personality (methods of physical actions, creation of creative well-being, historical parallels, change of role positions, effective analysis); use of personal qualities of each pupil in mastering the educational material (sketch method, methods of stage exercises of pupils in memory of physical actions, stylistic improvisational tasks-dramatizations); acquisition

by students of the ability to transfer the model of communication through the use of artistic skills for role-playing images (step-by-step method of teaching students artistic skills); conditionality of the results of educational influences by the level of the pupil's own activity (group sketch improvisations based on the works of classics of painting).

Key words: theater pedagogy, labor training, acting techniques.

Вступ. Центральне місце в системі освіти належить закладам загальної середньої освіти, завданням яких є різнобічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, здатної до критичного мислення, готової до трудової діяльності та громадянської активності.

За концепцією Нової української школи дитині недостатньо дати лише знання та вміння [12]. Важливо навчитись користуватися ними, що забезпечується ключовими компетентностями – динамічними комбінаціями особистісних якостей, необхідними для особистої реалізації та успіху впродовж життя. З огляду на це, важливим стає розвиток особистості учнів протягом навчання в закладі загальної середньої освіти.

Водночас питання на етапі переходу до нових освітніх стандартів, зорієнтованих на розвиток ключових компетентностей, Міністерство освіти і науки України разом із небайдужою громадськістю та освітянами здійснило оновлення навчальних програм трудового навчання для учнів 5-9 класів, увівши наскрізні вміння: доносити думку, критично мислити, логічно захищати свою позицію, ініціативності, емоційного інтелекту, роботи в команді та творчості [18].

Успішність оволодіння учнями наскрізними вміннями, які визначають рівень розвитку особистості, залежить від переконливості, яскравості і живості тих образів, на яких будується урок трудового навчання, що є провідним у театральній педагогіці. Тому в нашому науковому дослідженні ми виходимо з гіпотези, що використання на уроках праці елементів театральної педагогіки розвиватиме в учнів образне мисленнями, сприятиме навчанню творчості.

Проблеми розвитку особистості засобами театральної педагогіки присвячені роботи вітчизняних та зарубіжних дослідників: В. Абрамян, Б. Брехт, Є. Вахтангов, А. Дафф, П. Єршов, І. Зязюн, А. Макаренко, Дж. Макроскі, В. Мейерхольд, А. Мейлі, Н. Пушкар, Н. Середа, К. Станіславський та ін.

Водночас питання на рівні універсального наукового впровадження елементів театральної педагогіки в трудове навчання з метою розвитку особистості учнів досі залишалося відкритим. Напрацювання сучасних досліджень у галузі театральної педагогіки є психолого-педагогічним підґрунтям для визначення цілісного підходу до розвитку особистості учнів у трудовому навчанні.

Мета статті – на основі наукового аналізу обґрунтувати цілісну систему методів розвитку особистості засобами театральної педагогіки в трудовому навчанні учнів основної школи.

Для досягнення поставленої мети на різних етапах наукового пошуку використано **метод** систематизації теоретичних та емпіричних

даних для проектування методики системного використання засобів акторського мистецтва в трудовому навчанні учнів основної школи

Практичне значення дослідження визначається розробкою та впровадженням у практику освітньої діяльності закладів загальної середньої освіти методики розвитку особистості учнів засобами театральної педагогіки в трудовому навчанні. Результати дослідження можуть бути використані при укладанні освітніх програм, навчально-методичної літератури з трудового навчання в закладах загальної середньої освіти.

Завданням нашого дослідження став пошук придатних для наявних концепцій розвитку особистості шляхів застосування засобів театральної майстерності в трудовому навчанні та вихованні школярів, методів їх системного використання, які уточнювали б освітні результати та співвідношення змінних в описі компонентів забезпечення розвитку особистості учнів основної школи.

Результати та дискусії. Основною стратегією дослідження методів системного використання засобів акторського мистецтва, які відповідали б концептуальним підходам до розвитку особистості, є формулювання робочих визначень у вигляді опису цілей, завдань, принципів, змісту, методів і форм організації становлення та розвитку компонентів, що забезпечують становлення особистості школярів засобами театральної педагогіки на уроках трудового навчання.

Методи і засоби акторського мистецтва сприяють розвитку особистісних якостей, що є ключовими в опануванні тими прийомами та засобами трудової діяльності, якими володіють інші її суб'єкти на рівні, хоча б мінімально необхідному для освітніх вимог державних освітніх стандартів.

Реалізація методів і засобів акторського мистецтва для розвитку особистості учня основної школи має широко варіативний характер. Тобто в кожному з них можуть використовуватися всі наукові концепції розвитку особистості засобами театральної педагогіки. Кожен такий метод і засіб має специфічну спрямованість на становлення складових *розвитку особистості школяра засобами театральної педагогіки в процесі трудового навчання*, водночас певним чином впливаючи й на розвиток інших її компонентів.

Театральна педагогіка пропонує ряд методів, що сприяють ефективному розвитку особистості.

Висунута та розроблена А. Макаренком *концепція розвитку колективу вихованців шляхом залучення всіх їх до організації театральних вистав* передбачає реалізацію елементів театральної педагогіки за принципами «закону руху колективу», «системи перспективних ліній», «принципу паралельної дії» [8].

Використання сили колективу в його неперервному русі та вдосконаленні за «законом руху колективу» передбачає таку організацію колективної діяльності школярів із трудового навчання на уроці, коли через програвання театралізованих сцен-імпровацій, що складаються із заданих учителем сюжету, ролей і тексту, створюються умови для

супутніх театральній грі, колективній творчості і комбінуванню засвоєння навчального матеріалу, периферизації уваги шляхом «відволікання» від головного для глибинного оволодіння ним, емоційно-образного вияву колективних взаємовідносин і творчості кожного школяра. За заданими вчителем темою і сюжетом школярі самостійно розподіляють ролі, придумують смішні сцени, гострі ситуації, сміливі перевтілення. Здійснення театралізованих сцен-імпровацій передбачає набуття школярами на уроці нових прийомів сценічних дій, що виступає дієвим мотивом активізації пізнавальної діяльності учнів і водночас породжує нові інтереси до трудового навчання.

Вплив на особистість школяра здійснюється за «принципом паралельної дії» опосередковано через учнівський колектив та його актив, які мають бути обов'язково повністю задіяними в театралізованій творчій ігровій діяльності. Завідувач клубною роботою в колонії імені Горького і комуні імені Дзержинського вважав програвання імпровацій ефективним педагогічним засобом: «як дитина грає, так вона буде і працювати» [9]. Підготовка до театралізацій вважалася справою значної важливості. Окрім навчання володінню собою, своїм голосом, мімікою, як справжні артисти, вихованці, усвідомлюючи в театралізованих імпроваціях свою необхідність людям, навчаються в ігровій формі грамоті людських відносин, науці бути людиною, у них формуються такі якості особистості, як чесність, благородство, великодушність, товариство, доброта, емпатія.

За «системою перспективних ліній» наслідування учнями майстерно продемонстрованих учителем на уроці трудових дій викликає в школярів спільні емоційні переживання «завтрашньої радості», усвідомлення можливості в майбутньому навчитися виконувати трудові прийоми так якісно, швидко, як це робить вчитель. Позитивний вплив на ефективність трудового навчання має така емоційна модель спілкування, як «заохочення поведінки, заплановане на майбутнє» [20], коли вчитель допомагає учневі усвідомити, що набуті ним на уроці трудові уміння знадобляться в майбутньому житті.

Регулярна участь школярів на уроках трудового навчання в програванні театралізованих сцен-імпроваціях шліфує їхню акторську майстерність: вдосконалюється культура мовлення, мімічна і пантомімічна виразність, організаторські навички та творча інтуїція, з'являється впевненість у собі, здатність адаптуватися в різних обставинах. Використовуючи необхідні рухи під час програвання тих чи інших персонажів, школярі набувають здатності висловлювати свої почуття в міміці та жестах, відчувати необхідність для створення того чи іншого образу характерних особистісних рис, що вчить майстерності володіння ігровою ситуацією як невід'ємним складником методики трудового навчання.

Розкриттю індивідуальних, неповторних рис кожного учня сприяє *концепція особистісного підходу в театральній педагогіці К. Станіславського*, коли дії актора на сцені здійснюють зворотній вплив на його почуття. Основним методом у театральній педагогіці є *метод*

фізичних дій [16], цікавий тим, що передбачає розвиток властивостей пізнавальних психічних процесів особистості школяра. Умілі трудові дії, які демонструються і контролюються вчителем, зосереджують увагу учнів, поступово підводять до емоційного стану, що виховує пізнавальний інтерес до трудового навчання [19, с. 96]. Уміння вчителя здійснювати своїми моторними (руховими) діями педагогічний вплив на учнів викликає в останніх потребу в оволодінні трудовими прийомами, які демонструються. Для цього вчителю праці необхідно оволодіти «біомеханікою» рухів (В. Мейерхольд [11]), яка передбачає формування координації моторної поведінки, уміння володіти своїм тілом.

У праці «Робота актора над собою» [16] К. Станіславський запропонував ефективний *метод створення творчого самопочуття* шляхом фізичних дій, які при правильному їхньому здійсненні здатні рефлекторно вплинути на психічні процеси і викликати відповідні почуття. Особливості такого методу для стимуляції творчого самопочуття й інтересу до навчально-трудової діяльності («манки» – термін К. Станіславського) виявляються в тому, що оновлене сприйняття свого педагогічного завдання вчитель трудового навчання може збагатити за рахунок підключення навчального матеріалу з елементами театралізації, спорідненого до програмного за образно-емоційним впливом.

Метод *історичних паралелей* [16], особливістю якого є емоційно-логічне порівняння уявлень, властивих різним історичним епохам і періодам розвитку суспільства. Це сприяє ефективному вирішенню поставлених завдань як при засвоєнні теоретичних знань з предмета, так і через забезпечення глибокого розуміння комунікативного боку освітнього процесу. Драматизація подій історії науки, техніки та технологій, фактів (за змістом програми трудового навчання) сприяє формуванню в школярів громадянської самосвідомості, досвіду дружнього спілкування з однокласниками і колективної інтелектуальної та естетичної праці, уміння знімати нервові напруження, фізичні та психічні утиски. Розв'язуючи надзавдання, як один із принципів К. Станіславського, учень працює над відбором історичного матеріалу із життя та діяльності винахідників, учених-дослідників різних епох і країн, над режисурою самодіяльної міні-вистави, виразністю образу, засобів і методів акторської техніки. Прагнучи оволодіти вагою глядацької аудиторії на уроці, сам учень-актор «заряджається» творчою увагою, у результаті чого продумує не тільки композицію міні-вистави, а й декорацію епохи, костюм, його атрибути, акцентацію монологічного і діалогічного мовлення та ін.

Використання методу *зміни ролєвих позицій* (я – глядач, я – діюча особа, я – я, я – інший) сприяє розвитку гнучкості мовленнєвої поведінки учня, мобільному самовизначенню в новій ситуації. Рольовий моделюючий підхід дозволить зняти страх перед помилкою в школярів. Опановуючи цей метод, учень навчається «входити» в ситуацію іншого учня, тим самим уточнюючи уявлення про його стан та коригуючи свій вплив [15]. З допомогою вправи «Діалоги» в учнів розвивається творче мовленнєве самопочуття в спілкуванні: один учень обґрунтовує,

захищає, відстоює, наприклад, викладені в його проєкті ідеї щодо будови і принципу дії об'єкта проєктування, а інший школяр виступає в ролі опонента, який може критично оцінювати або схвалювати висловлені ним думки. Потім партнери міняються ролями. Такі інсценування за жорстко заданими характеристиками спілкування сприяють усвідомленню школярами його конфліктних сторін, отриманню досвіду активної протидії, гнучкого реагування на конфліктну ситуацію.

Метод *дієвого аналізу*, за К. Станіславським, – це спосіб навчання навичкам вольової поведінки. У трудовому навчанні використання цього методу необхідне при побудові логіки уроку з метою формування комунікативної культури школяра. Застосування методу дієвого аналізу (переклад головної ідеї на мову дії, тобто її розкриття шляхом вирішення ланки проблемних ситуацій) в організації освітнього процесу дозволяє керувати емоційним планом уроку, вчасно змінювати дії, враховуючи втомлюваність школярів, режисерувати інтригу уроку.

Згідно *концепції театралізації (драматизації)* англійських педагогів Алана Мейлі та Алана Даффа можливість використовувати особистісні якості кожного учня в оволодінні навчальним матеріалом забезпечують такі способи діяльності, як вправи з розвитку творчої й відтворюючої уяви, розуміння невербальної поведінки, виразності міміки, пантоміміки шляхом підготовки драматизацій, складання сценаріїв [20]. Творче дослідження, вивчення розумом і тілом будь-якої життєвої дії, людського вчинку чи події в запропонованих обставинах спектаклю забезпечується застосуванням *етюдного методу*. У навчальній практиці виділяють одиничні, парні та групові види етюдів.

Гарну результативність мають *сценічні вправи учнів на пам'ять фізичних дій*. Наприклад, одиничний сценічний етюд на тему «Виконую креслення деталі на дошці» сприяє вдосконаленню не лише фізичних, а й психологічних дій, коли учень вчиться в умовах «публічної самотності» долати скованість, страх перед аудиторією, від чого залежить природність подальшої поведінки учня в шкільному середовищі.

Б. Брехт [3], Є. Вахтангов [4], В. Мейєрхольд [11], К. Станіславський [17] визначали велику роль для розвитку акторського мистецтва здатності до імпровізації, для якої характерні «гра без попередньої підготовки», збіг у часі процесів створення й відтворення. Гарно стимулює творчу активність гумористична забарвленість *стилевих імпровізаційних завдань-драматизацій*, захоплення нестандартних, по-справжньому дотепних рішень. Наприклад, під час виконання учнівського проєкту на тему «Приготування бутербродів» учнями 5 класу була створена гумористична «антологія» театру, тематичною основою якого стала «Балада про королівський бутерброд» С. Маршака [10], обіграна в стилі англійського королівського театру (трагікомедія), в стилі агіттеатру (буфонада), в стилі сучасного театру (сцени з життя провінції) з варіюванням антуражу, музичного оформлення, пластики та інших засобів втілення образів. Кількаразове програвання однієї й тієї самої ситуації дає можливість учасникам

сценічної імпровізації побувати в різних ролях, запропонувати свої варіанти рішень. За порівняно короткий час школярі можуть продемонструвати і побачити в концентрованій формі різноманітні індивідуальні програвання однієї й тієї самої ролі, порівняти вимоги до різних ролей, співвіднести поведінку, що реалізується в грі за різними театральними стилями, з власною поведінкою в реальній дійсності.

При роботі над педагогічними етюдами в школяра формується вміння логічно вибудовувати і висловлювати свою точку зору.

З метою набуття школярами здатності в передаванні моделі спілкування шляхом застосування артистичних умінь для рольових програвань образів, сприяючи логічній побудові моделей спілкування нами застосовувалися методи і засоби театральної педагогіки, відібрані за *діяльнісною концепцією* О. Леонтьєва [7], А. Брушлинського [14]; *поетапного формування розумових дій* П. Гальперіна [6]; у *теорії інтеріоризації* Ж. Піаже [13], Л. Виготського [5]. На першому етапі в методиці навчання учнів артистичним умінням школярі оволодівають складовими артистичних умінь, осмислюють їх як компоненти майстерності слова і майстерства спілкування. На другому етапі учнів навчають методиці застосування здобутих знань і умінь у різних видах навчальної діяльності. Третій етап має навчально-пошуковий характер у процесі трудового навчання, коли учень вирішує, як використовувати відомі йому артистичні вміння в трудовому навчанні. На четвертому етапі навчання артистичним умінням діяльність школярів носить переважно творчий характер. Отримуючи завдання з театралізації за темою уроку, учні самостійно планують весь процес їхнього вирішення, обираючи ті артистичні вміння, які є найбільш придатними для того чи іншого інсценування.

Обґрунтування методів і засобів театральної педагогіки, за показником залежності результатів соціальних впливів від рівня власної активності особистості, здійснено нами на засадах концепції *системної моделі людинознавства* Б. Ананьєва [1] та *закономірностей елементарної пізнавальної діяльності* Л. Анциферової [2]. Театральна педагогіка дає змогу перетворити урок трудового навчання на виставу і з часом створити цілі цикли таких вистав за темами програми трудового навчання. Залежність результатів освітніх впливів від рівня власної активності особистості школяра, як показує наш досвід, можна продемонструвати застосуванням одного з найефективніших і захоплюючих методів театральної педагогіки – *групові етюдні імпровізації за творами класиків живопису*, у яких представлена лише заключна картина, а передісторія створюється самими учасниками театралізації, причому можливим є введення інших ролей, персонажів. Завдання школярів – не просто висвітлити сценічними образами те, що художник зобразив на полотні, а показати акторськими засобами, які відбувалися події до моменту, поданого на картині («Знову двійка», «Прибув на канікули», «Переекзаменування» Ф. Решетнікова, «Трійка» В. Перова, «Оленка» В. Васнецова, «Біля дверей школи» М. Богданова-Бельського, «За сніданком» З. Серебрякової). Такі театралізовані імпровізації виховують дотепність, розвивають мовлення і дикцію школярів, уміння триматися на

сцені, володіти мімікою і жестом. Практично кожен учень класу може проявити себе в такій сценічній імпровізації.

Наслідком використання театральних методів педагогіки є створення додаткових можливостей для внутрішньо особистісної комунікації дітей. «Через казку, фантазію, гру, через неповторну дитячу творчість — вірна стежка до серця дитини», — стверджував В. Сухомлинський. Універсальний засіб всебічного розвитку дітей — інсценізація, де гра виконується за суворими правилами розвитку сюжету з урахуванням типажу персонажів. Саме театральна педагогіка піклується про емоційне самовідчуття та психологічне здоров'я особистості або групи засобами інсценізації [14].

Кожен із розглянутих методів і засобів театральної педагогіки має специфічну спрямованість на розвиток певних складників акторських умінь, водночас певним чином впливаючи й на розвиток інших компонентів особистості школяра.

Висновки. Результати дослідження засвідчують досягнення його мети та вирішення поставлених завдань з обґрунтування методів системного використання засобів акторського мистецтва на уроках трудового навчання, спрямованих на: розвиток колективу вихованців (метод обов'язкової участі всіх школярів у колективній творчості з програвання театралізованих сцен-імпровізацій, метод мотивації наслідування учнями майстерно продемонстрованих учителем на уроці трудових дій); розвиток властивостей пізнавальних психічних процесів особистості школяра (методи фізичних дій, створення творчого самопочуття, історичних паралелей, зміни рольових позицій, дієвого аналізу); використання особистісних якостей кожного учня в оволодінні навчальним матеріалом (етюдний метод, методи сценічних вправ учнів на пам'ять фізичних дій, стилевих імпровізаційних завдань-драматизацій); набуття школярами здатності в передаванні моделі спілкування шляхом застосування артистичних умінь для рольових програвань образів (поетапна методика навчання учнів артистичним умінням); обумовленість результатів освітніх впливів рівнем власної активності особистості школяра (групові етюдні імпровізації за творами класиків живопису).

Перспективним напрямом подальших досліджень вважаємо вивчення теоретико-методичних засад впровадження елементів театральної педагогіки в педагогічну діяльність учителів трудового навчання та технологій. Результатом цього стане формування здатності вчителів до творчої комунікативної взаємодії та професійних умінь управляти собою.

Література

- 1.Ананьев Б. Г. О проблемах современного человекознания. Санкт-Петербург. : Питер, 2001. 260 с.
- 2.Анциферова Л. И. К психологии личности как развивающейся системе. *Психология формирования и развития личности* / Отв. ред. Л. И. Анциферова. Москва: Наука, 1981. С. 56-58.
- 3.Брехт Б. Избранное. Москва : Терра-книжный клуб, 1998. 608 с.

4. Вахтангов Е. Б. Документы и свидетельства: в 2 т. Т. 2. Ред.-сост. В. В. Иванов. Москва : Индрик, 2011. 686 с.
5. Выготский Л. С. Собр. соч. : в 6 т. Москва : Педагогика, 1983. Т. 3 : История развития высших психических функций. 1983. 368 с.
6. Гальперин П. Я. Лекции по психологии : [учеб. пособие для студентов вузов]. Москва : Кн. дом «Университет», 2002. 399 с.
7. Леонтьев А. Н. Начало личности – поступок. *Избранные психологические произведения* в 2-х т. / Под ред. В.В. Давыдова. Т. 1. Москва : Педагогика, 1983. 385 с.
8. Макаренко А. С. Педагогические сочинения : в 8-ми т. Москва : Педагогика, 1984. Т. 4. 400 с.
9. Макаренко А. С. Педагогическая поэма / Сост., вступ. ст., примеч., пояснения С. Невская. Москва : ИТРК, 2003. 736 с.
10. Маршак С. Балада про королівський бутерброд: електронний ресурс. URL: <https://iak.bono.odessa.ua/articles/balada-pro-korolivskij-buterbrodi.php>
11. Мейерхольд В. Э. Статьи. Письма. Речи. Беседы : в 2 ч. Ч. 2. Москва: Искусство, 1968. 643 с.
12. Нова українська школа : концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
13. Пиаже Ж. Избранные психологические труды / [пер. с фр.]. Москва : Просвещение, 1969. 659 с.
14. Психология: учебник для студентов высших учебных заведений / А. Петровский, М. Ярошевский, А. Брушлинский. 6-е изд., стер. Москва: «Академия», 2006. 512 с.
15. Середа Н. В. Элементи театральної педагогіки у формуванні педагогічної майстерності. URL: https://www.kpi.kharkov.ua/archive/Наукова_періодика/Tipuss/2011_2/Sereda.pdf.
16. Станиславский К. Работа актера над собой. Собр. соч.: в 9 т. Москва: Искусство, 1990. Т. 3. Ч. 2: Работа над собой в творческом процессе воплощения. 508 с.
17. Станиславский К. С. Статьи, речи, беседы, письма. Москва: Искусство, 1953. 465 с.
18. Трудове навчання. 5-9 класи: практик. посібник для вчителів / С. М. Дятленко, Р. М. Лещук, О. Ю. Медвідь; упоряд. С. М. Дятленко; за заг. ред. А. І. Терещука. Харків : Ранок, 2017. 128 с.
19. Цына В. И., Цына А. Ю. Подражание и творчество в трудовом обучении как средство формирования у школьников познавательного интереса к учебному предмету. *Проблемы освоения театральной педагогики в профессионально-педагогической подготовке будущего учителя*: матер. Всесоюзн. научн.-практ. конф.. Полтава: Издательство «Полтава», 1991. С. 95-98.
20. Alan Maley, Alan Duff. *Drama Techniques*. Cambridge University Press, 2013. 258 p.

References

1. Anan'yev B. G. (2001). *O problemakh sovremennogo chelovekozvaniya* [On the problems of modern human knowledge]. Sankt-Peterburg: Piter [in Russian].
2. Antsiferova L. I. (1981). *K psikhologii lichnosti kak razvivayushchey sistema* [To the psychology of personality as a developing system]. *Psikhologiya formirovaniya i razvitiya lichnosti – Psychology of personality formation and development*, (pp. 56-58). Moskva: Nauka [in Russian].

3. Brekht B. (1998). *Izbrannoye* [Favorites]. Moskva: Terra-knizhnyy klub [in Russian].
4. Vakhtangov Ye. B. (2011). *Dokumenty i svidetel'stva* [Documents and testimonies]: v 2 t. T. 2. Red.-sost. V. V. Ivanov. Moskva: Indrik [in Russian].
5. Vygotskiy L. S. (1983). *Sobraniye sochineniy* [Collected works]: v 6 t. Moskva: Pedagogika. T. 3 : Istoriya razvitiya vysshikh psikhicheskikh funktsiy [History of the development of higher mental functions] [in Russian].
6. Gal'perin P. Ya. (2002). *Lektsii po psikhologii* [Lectures on psychology]: ucheb. posobiye dlya studentov vuzov. Moskva : Kn. dom «Universitet» [in Russian].
7. Leont'yev A. N. (1983). *Nachalo lichnosti – postupok* [The beginning of personality is an act]. Izbrannyye psikhologicheskkiye proizvedeniya – Selected psychological works v 2-kh t. / Pod red. V.V. Davydova. T.1. Moskva: Pedagogika [in Russian].
8. Makarenko A. S. (1984). *Pedagogicheskiye sochineniya* [Pedagogical works]: v 8-mi t. T. 4. Moskva: Pedagogika [in Russian].
9. Makarenko A. S. (2003). *Pedagogicheskaya poema* [Pedagogical poem] / Sost., vstup. st., primech., poyasneniya S. Nevskaya. Moskva : ITRK [in Russian].
10. Marshak S. *Balada pro korolivs'kyy buterbrod* [Ballad about the royal sandwich]. URL: <https://jak.bono.odessa.ua/articles/balada-pro-korolivskij-buterbrodi.php> [in Ukrainian].
11. Meyêrkhof V. E. (1968). *Stat'i. Pis'ma. Rechi. Besedy* [Articles. Letters. Speeches. Conversations]: v 2 ch. Ch. 2. Moskva: Iskusstvo [in Russian].
12. *Nova ukraïns'ka shkola: kontseptual'ni zasady reformuvannya seredn'oyi shkoly* [The new Ukrainian school: conceptual principles of secondary school reform.]. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukraïnska-shkola-compressed.pdf> [in Ukrainian].
13. Piazhe Zh. (1969). *Izbrannyye psikhologicheskkiye trudy* [Selected psychological works] / Per. s fr. Moskva: Prosveshcheniye [in Russian].
14. *Psikhologiya: uchebnik dlya studentov vysshikh uchebnykh zavedeniy* [Psychology: a textbook for students of higher educational institutions] (2006) / A. Petrovskiy, M. Yaroshevskiy, A. Brushlinskiy. 6-ye izd., ster. Moskva: «Akademiya» [in Russian].
15. Sereda N. V. *Elementy teatral'noyi pedahohiky u formuvanni pedahohichnoyi maysternosti* [Elements of theatrical pedagogy in the formation of pedagogical skills]. URL: https://www.kpi.kharkov.ua/archive/Naukova_periodyka/Tipuss/2011_2/Sereda.pdf. [in Ukrainian].
16. Stanislavskiy K. (1990). *Rabota aktera nad soboy* [An actor's work on himself]. Sobr. soch.: v 9 t. Moskva: Iskusstvo, 1990. T. 3. Ch. 2: Rabota nad soboy v tvorcheskom protsesse voploshcheniya [Work on oneself in the creative process of incarnation]. [in Russian].
17. Stanislavskiy K. S. (1953). *Stat'i, rechi, besedy, pis'ma* [Articles, speeches, conversations, letters]. Moskva: Iskusstvo [in Russian].
18. *Trudove navchannya. 5-9 klasy: prakt. posibnyk dlya vchyteliv* [Labor training. Grades 5-9: Practice. manual for teachers] (2017) / S. M. Dyatlenko, R. M. Leshchuk, O. YU. Medvid'; uporyad. S. M. Dyatlenko ; za zah. red. A. I. Tereshchuka. Kharkiv: Ranok [in Ukrainian].
19. Tsyna V. I., Tsyna A. Yu. (1991). *Podrazhaniye i tvorchestvo v trudovom obuchenii kak sredstvo formirovaniya u shkol'nikov poznavatel'nogo interesa k uchebnomu predmetu* [Imitation and creativity in labor education as a means of forming schoolchildren's cognitive interest in the subject]. Problemy osvoyeniya teatral'noy pedagogiki v professional'no-pedagogicheskoy podgotovke budushchego uchitel'ya –

Problems of mastering theatrical pedagogy in the professional and pedagogical training of the future teacher (pp. 95-98): mater. Vsesoyuzn. nauchn.-prakt. konf. Poltava: Izdatel'stvo «Poltava» [in Russian].

20. Alan Maley, Alan Duff. *Drama Techniques*. Cambridge University Press, 2013. [in England].

АНОТАЦІЯ

У статті обґрунтовано цілісну систему методів розвитку особистості засобами театральної педагогіки в трудовому навчанні учнів основної школи. Для досягнення поставленої мети на різних етапах наукового пошуку використано метод систематизації теоретичних та емпіричних даних для проєктування методики системного використання засобів акторського мистецтва в трудовому навчанні учнів основної школи. Завданням дослідження стає пошук придатних для існуючих концепцій розвитку особистості шляхів застосування засобів театральної майстерності в трудовому навчанні та вихованні школярів, методів їх системного використання, які уточнювали б освітні результати та співвідношення змінних в описі компонентів забезпечення розвитку особистості учнів основної школи. Основною стратегією дослідження методів системного використання засобів акторського мистецтва, які відповідали б концептуальним підходам до розвитку особистості стало формулювання робочих визначень у вигляді опису цілей, завдань, принципів, змісту, методів і форм організації становлення та розвитку компонентів, що забезпечують розвиток особистості школярів засобами театральної педагогіки на уроках трудового навчання. Результати дослідження засвідчують досягнення його мети та вирішення поставлених завдань з обґрунтування методів системного використання засобів акторського мистецтва на уроках трудового навчання, спрямованих на: розвиток колективу вихованців (метод обов'язкової участі всіх школярів у колективній творчості з програвання театралізованих сцен-імпровізацій, метод мотивації наслідування учнями майстерно продемонстрованих учителем на уроці трудових дій); розвиток властивостей пізнавальних психічних процесів особистості школяра (методи фізичних дій, створення творчого самопочуття, історичних паралелей, зміни рольових позицій, дієвого аналізу); використання особистісних якостей кожного учня в оволодінні навчальним матеріалом (етюдний метод, методи сценічних вправ учнів на пам'ять фізичних дій, стилевих імпровізаційних завдань-драматизацій); набуття школярами здатності в передаванні моделі спілкування шляхом застосування артистичних умінь для рольових програвань образів (поетапна методика навчання учнів артистичним умінням); обумовленість результатів освітніх впливів рівнем власної активності особистості школяра (групові етюдні імпровізації за творами класиків живопису).

Key words: *театральна педагогіка, трудове навчання, прийоми акторського мистецтва.*